

Lubomír Doležel, *Heterocosmica. Fikce a možné světy*, Praha, Karolinum 2003

Omezení v koncepcích uvažujících o **rámci jednoho světa**:

problém mimese – nemožnost kvalifikovat vztah mezi fikcí a světem; problém konkrétnin (Hitler historický – Hitler jako románová postava, Robert Hood – Robin Hood, Riothamus – Artuš); koncepce „universalistické“ mimese

Bertrand Russel – fikce je „prázdná“, postrádá referenci, ale nepostrádá, smysluplnost

Gottlob Frege – rozlišení mezi „Bedeutung“ (význam, reference, označení entity) a „Sinn“ (smysl, způsob danosti reference); fikce postrádá referenci, její význam je dán smyslem

Ferdinand de Saussure – odhlíží od osy „jazyk-svět“ a umožňuje zkoumat osu imanentní „označující-označovaný“; fikce je „autoreferenční“

pragmatika (Searl, Austin) – fikce je předstírání, hra na jakoby, generování fikční pravdy mimo zákony pravdivosti

Fikce v koncepci čítající s **rámcem možných světů** (antecedent: Leibnizova theodicea)

Je možno připustit existenci možných světů, z nichž ale jen jeden je **aktuální**, zatímco ostatní zůstávají neaktualizované.

Přeneseno z teologické a ontologické roviny do roviny lidských výtvorů, kreativity, vede toto uvažování k myšlence kategorizace možných světů:

- možné světy logické sémantiky: *interpretační modely*

- možné světy filozofie: *soudržné kosmologie*

- možné světy náboženství: *kosmologické narativy*

- možné světy historiografie: *protifaktické scénáře*

atd....

- možné světy fikce: *artefakty*

Produkce textu:

1. zobrazující texty – Z-texty: mimese aktuální reality, aktuální svět předchází před textotvornou činností a nezávisle na ní, proto zde platí pravdivostní hodnocení logiky; 2. konstrukční texty – K-texty: předcházejí světům, které vytvářejí.

Fikční texty - zvláštní kategorie k-textů.

Fikční světy jsou přístupné a prostupné prostřednictvím *sémiotických kanálů* (reálie, referenční rámce, topoi; zde entity procházejí **ontologickým rozhraním**).

Fikční světy literatury jsou neúplné (Roman Ingarden – **nedourčenost**). Jsou tedy „konečné“ a vymezené výčtem obsažených entit (čas, prostor, postavy...). Jsou významově modulovány **modálními systémy**. Ty fungují jako „omezovače“.

Modální systém	Operátory			
	Aletické	Deontické	Axiologické	Epistemické
E existenční	M možný	D dovolený	A hodnotný	K známý
E negativní	M nemožný	D nedovolený	A nehodnotný	K neznámý
E obecný	M nutný	D povinný	A indiferentní	K ověřený

- aletický cizinec (Welles: Kraj slepců), deontický cizinec (Hašek, Švejk), axiologický cizinec (nihilista, axiologický rebel), epistemické omezení (detektivka – geniální detektiv a „dektektiv blbeček“; Bildungsroman)

- dvojdomé světy

Vypravěčská perspektiva

Gérard Genette (*Figures, Nouveau discours du récit*)

kategorie „hlasu“ (voix) a „osoby“ (personne) – „kdo mluví“

ROVINA VZTAH	extradiegetická	intradiegetická
heterodiegetický	Homér	Šeherezáda
homodiegetický	Gil Blas; Proust (Marcel)	Odysseus

kategorie osoby (mode) – „kdo vidí“

FOKALIZACE	nulová fokalizace	interní fokalizace	externí fokalizace
VYPRÁVĚNÍ			
heterodiegetické	Balzac: <i>Otec Goriot</i>	Woolf: <i>K majáku</i>	Robbe-Grillet: <i>Gumy</i> Hemingway: <i>Zabijáci</i>
homodiegetické	Melville: <i>Bílá velryba</i> Proust	Chandler: <i>Phil Marlow</i>	Camus: <i>Cizinec</i>

Lubomír Doležel (*Narativní způsoby v české literatuře*)

- v textu lze identifikovat dva druhy promluvy: **pásmo vypravěče a pásma postav**

FUNKCE	konstrukční	kontrolní	interpretační	akční
VYPRÁVĚČSKÝ ZPŮSOB				
objektivní	+	+	-	-
rétorický	+	+	+	-
subjektivní	+	+	+	+

Typologie vyprávění

rétorická er-forma

subjektivní er-forma

objektivní er-forma

objektivní ich-forma

rétorická ich-forma

osobní ich-forma

Způsoby vyprávění se mohou kombinovat, prolínat.